

PLATÓN: VIDA, OBRA E INFLUENCIAS

1. Vida

Aristocles Podros, coñecido polo sobrenome de **Platón** —que significa «de anchos ombreiros»—, naceu en **Atenas no ano 427 a.C.**, no seo dunha familia aristocrática.

Aos 21 anos produciuse en Atenas a instauración do goberno dos **Trinta Tiranos**, imposto por Esparta despois da derrota ateniense na **guerra do Peloponeso**.

Platón foi discípulo do seu admirado **Sócrates**. A condena deste á morte no ano **399 a.C.** afectouno profundamente e contribuíu ao seu desencanto coa política activa. Sócrates foi condenado por impiedade, aínda que a condena debe entenderse tamén no contexto político da época: acababa de restaurarse a democracia ateniense e a cidade aínda sufría as consecuencias da guerra do Peloponeso (431-404 a.C.), das loitas da oligarquía polo poder e do goberno dos Trinta Tiranos (404-403 a.C.).

Sócrates non simpatizaba especialmente coa democracia ateniense e fora mestre de **Alcibíades** e de **Critias**, este último un dos membros máis destacados e violentos da oligarquía dos Trinta. Todo isto contribuíu a que Platón se afastase da política activa.

Profundamente afectado pola morte de Sócrates, Platón decidiu dedicar a súa vida á **filosofía**, co propósito de procurar, desde unha perspectiva teórica, os fundamentos que permitisen establecer a **xustiza na polis**.

Por este motivo, toda a investigación filosófica platónica presenta un marcado carácter **ético-político**: a filosofía debe proporcionar unha base sólida sobre a que construír unha organización política xusta. A filosofía convértese, deste modo, nunha especie de **medicina capaz de «sanar» os males da polis**.

Para alcanzar este obxectivo era necesario determinar os fundamentos **éticos, metafísicos e antropolóxicos** da vida política, de maneira que o goberno da *polis* non dependese das opinións subxectivas, dos intereses particulares ou dos caprichos dos seus gobernantes.

Platón formulou, en definitiva, unha **teoría política ideal** que intentou levar á práctica. Para iso realizou varias viaxes a **Sicilia 388/387 a.C.**, no contexto de Siracusa e do tirano **Dionisio I** onde entrou en contacto cos gobernantes da cidade de Siracusa e intentou aplicar o seu proxecto político. Estes intentos fracasaron e, nunha das súas viaxes, chegou mesmo a ser vendido como escravo. Porén, non abandonou o seu propósito de levar á práctica o seu ideal político.

De regreso en Atenas, fundou no ano **387 a.C.** a **Academia**, unha escola filosófica na que se formaban os seus discípulos mediante o estudo da filosofía, das matemáticas e doutras disciplinas necesarias para a formación dos futuros gobernantes.

Anos máis tarde intentou materializar novamente o seu Estado ideal en Sicilia, pero volveu fracasar. Finalmente, regresou a Atenas, onde permaneceu ata a súa morte, no ano **347 a.C.**

2. Bibliografía

A maior parte dos escritos de Platón están redactados en forma de **diálogo**, no que Sócrates adoita ser o principal interlocutor. A través da figura de Sócrates, Platón desenvolve e presenta as súas propias reflexións filosóficas.

Podemos distinguir **catro grandes etapas** na súa obra:

1. Diálogos socráticos

Son diálogos profundamente influídos polo pensamento do propio **Sócrates**. Neles atopamos o punto de partida de ideas que posteriormente serán desenvolvidas na filosofía de madurez de Platón.

Entre os máis destacados podemos sinalar:

- **Protágoras**, sobre a natureza da virtude e a figura dos sofistas.
- **Gorgias**, sobre a retórica e a súa relación coa filosofía.
- **Apoloxía de Sócrates**, na que se presenta a defensa de Sócrates ante o tribunal ateniense.

2. Diálogos de madurez

Foron escritos despois da fundación da Academia. Nesta etapa aparecen desenvolvidas algunhas das teorías fundamentais do pensamento platónico, especialmente a súa concepción do **Estado, da alma e das Ideas**.

Entre as obras máis importantes destacan:

- **O Banquete**, sobre o amor (*eros*).
- **Fedón**, sobre a inmortalidade da alma.
- **Fedro**, sobre a beleza, o amor, a alma e as Ideas.

- **República**, onde Platón reflexiona sobre o ser humano, a xustiza e a construción do Estado ideal.

3. Diálogos críticos

Son obras nas que Platón somete a revisión e análise crítica aspectos da súa propia **teoría das Ideas**, especialmente a raíz das dificultades e das obxeccións que esta teoría suscitaba.

Entre os máis destacados atopamos:

- **Parménides.**
- **Teeteto.**
- **Sofista.**
- **O político.**

4. Diálogos de vellez ou revisionistas

Son obras elaboradas durante a última etapa da vida de Platón. Nelas revisa e reformula algunhas das posicións defendidas nos diálogos anteriores, especialmente no ámbito da metafísica, da cosmología e da política.

Entre as máis importantes destacan:

- **Timeo**, onde expón a súa cosmología e presenta a figura do **Demiúrgo** como principio ordenador do cosmos.
- **As leis**, obra na que reelabora a súa doutrina sobre o Estado ideal e adopta unha orientación máis realista e menos utópica ca a desenvolvida na *República*.

3. Influencias

A reflexión filosófica de Platón xirará arredor de diversas cuestións que xa foran formuladas polos **filósofos presocráticos** e polos **sofistas**.

Deste modo, estudaremos como Platón aborda problemas fundamentais da filosofía grega, como o problema da **φύσις (phýsis)**, é dicir, da natureza; o problema do **ser e da multiplicidade das cousas**; a distinción entre **o real e o aparente**; ou a diferenza entre **aquilo que permanece e aquilo que cambia**.

Entre as principais influencias presocráticas sobre Platón podemos destacar:

Pitágoras e o pitagorismo

As concepcións pitagóricas sobre a **harmonía numérica** influíron na maneira en que Platón concibe a orde e a estrutura da realidade intelixible. Tamén podemos relacionar co pitagorismo a importancia que Platón concede á **purificación da alma**.

Anaxágoras

Anaxágoras introduciu a noción do **Nous (Intellecto ou Intelixencia)** como principio ordenador do cosmos. A súa concepción dunha intelixencia que ordena a realidade terá importancia na reflexión platónica sobre a orde do universo.

Parménides

Parménides reflexionou sobre a **unidade e permanencia do ser**. A súa influencia é fundamental na concepción platónica dunha realidade estable e intelixible situada por riba do mundo sensible sometido ao cambio.

Heráclito

Heráclito destacou o **cambio e o devir** como características fundamentais da realidade sensible. A súa influencia será especialmente importante para comprender a concepción platónica do mundo sensible como unha realidade sometida ao cambio e á transformación.

En definitiva, Platón elaborará a súa propia filosofía a partir dun diálogo crítico con estas tradicións: por unha banda, a filosofía de **Heráclito** permitirá comprender a realidade cambiante do mundo sensible; pola outra, **Parménides** contribuirá á concepción dunha realidade estable e permanente, que Platón situará no ámbito das **Ideas**.

Ética / ἠθικός

A filosofía platónica, tal e como indicamos na introdución, naceu motivada por unha profunda preocupación ética. Para Platón era necesario saber que era o **Ben**, dado que sobre esta Idea fundamentaría o seu proxecto político. Fronte ao relativismo moral dos sofistas, que defendían que os conceptos morais son convencionais, xa que dependen da cultura e das circunstancias sociais, Platón consideraba que existen unha serie de **valores morais absolutos**, universalmente válidos para calquera individuo, con independencia da súa cultura de orixe. Estes valores absolutos poden ser coñecidos por calquera persoa, independentemente do lugar no que viva, e deben ser respectados, xa que toda verdade normativa ou toda práctica política xusta debe estar determinada por eles.

Sabemos que os valores morais están todos eles englobados baixo unha mesma Idea: a **Idea de Xustiza**. Agora ben, cal foi a motivación real que levou o filósofo ateniense á procura destes valores? A procura do **mellor sistema político**, da *polis* xusta e harmónica, capaz de proporcionar **eudaimonía** (felicidade) a todos os seus membros. Cómpre destacar que

Platón está a pensar no **ben común da polis considerada no seu conxunto**, e non na felicidade individual das persoas que viven nela: interésalle o bo funcionamento da estrutura política entendida como unha totalidade, e non os problemas particulares duns poucos dos seus integrantes.

Que condicións hai que cumprir? Segundo Platón, unha *polis* será xusta se todas as persoas realizan aquilo que lles corresponde, é dicir, se son **virtuosas**. A virtude moral (*areté*) eríxese, así, na categoría ética fundamental, dado que nos abre o camiño que conduce ao ben e á xustiza, isto é, ao coñecemento da verdade. A virtude pode, polo tanto, entenderse como unha forma de **sabedoría**, xa que nos conduce á contemplación das Ideas. Unha persoa virtuosa será sempre unha persoa sabia, dado que coñece aquilo que debe facer e pon ese coñecemento en práctica. Ademais, terá a felicidade como meta, xa que esta constitúe o **Ben Supremo** cara ao cal debe tender a *polis*.

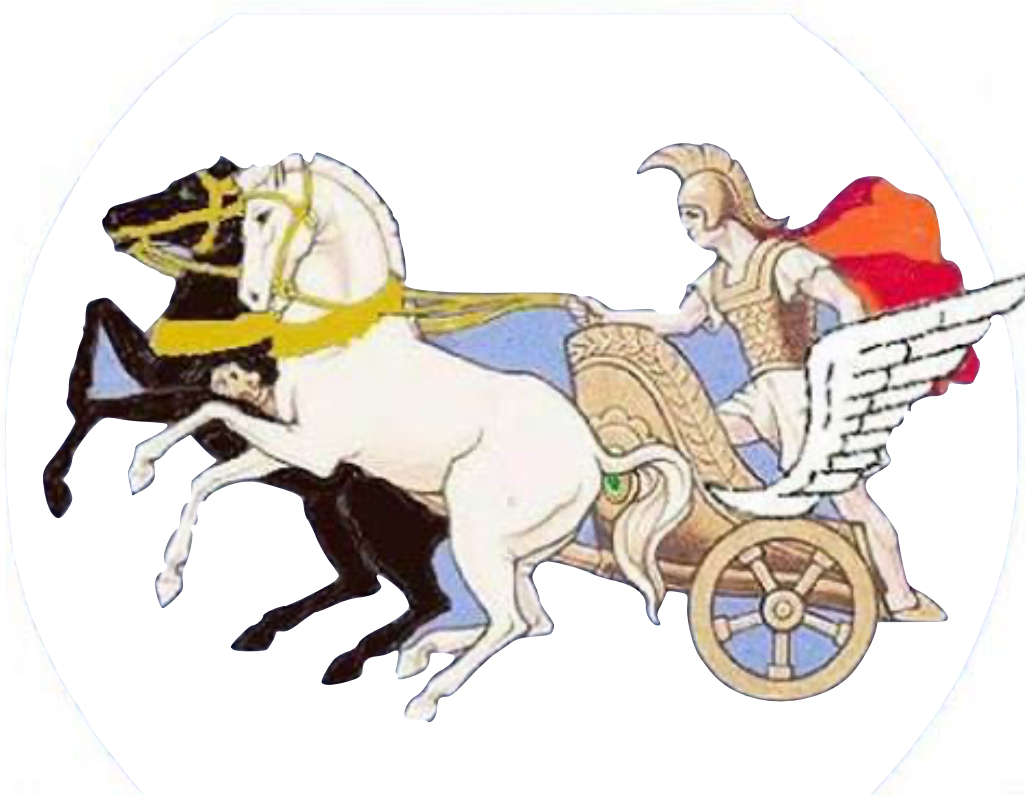
Agora ben, como podemos conseguir unha sociedade xusta? Unha sociedade xusta será aquela na que **todos** os seus membros **realicen aquilo que lles corresponde por natureza**.

Aclarado isto, en que consiste ser virtuoso? Unha persoa virtuosa é aquela que **purifica a súa alma das paixóns físicas**, é dicir, aquela que se libera, na medida do posible, das ataduras do corpo. A práctica da virtude debe entenderse, pois, como un proceso de purificación da alma.

Agora ben, cada parte da alma posúe unha virtude característica:

1. **Alma racional:** a súa virtude é a **prudencia (*phrónesis*)**, directamente relacionada coa sabedoría, xa que, sendo prudentes, seremos capaces de determinar cales son os camiños que debemos seguir na nosa ascensión dialéctica cara ao coñecemento das Ideas e, en último termo, da Idea de Ben.

2. **Alma irascible:** a súa virtude é a **fortaleza (*andreia*)**. O seu obxectivo será dominar as paixóns nobres, evitando os desequilibrios que poidan conducir as persoas ao exercicio da violencia física ou a outras prácticas desordenadas. Grazas a ela, fortalecemos o corpo en unión coa mente.
3. **Alma concupiscible:** a súa virtude é a **temperanza (*sofrosine*)**. Terá como finalidade dominar as paixóns inferiores, os instintos, as pulsións carnaís e o gusto polos praceres sensíbles. Asíntese que non podemos eliminar completamente estas tendencias, polo que se trata de levar unha vida o máis moderada posible.

Se estas tres partes da alma son virtuosas e cumpren adecuadamente as súas funcións, a alma estará en completa **harmonía**: alcanzaremos un equilibrio persoal que posteriormente se plasmará no equilibrio político e social. Así pois, a **Xustiza** identificarase coa adecuada ordenación e exercicio das diferentes virtudes.

Podemos intuír xa que existe unha clara relación entre as virtudes éticas e o ben común, isto é, entre a **ética e a política**. Só nunha *polis* xusta, só nunha *polis* virtuosa na que todos os seus integrantes exerciten as súas virtudes, poderemos educar cidadáns xustos. Dáse, polo tanto, unha firme unión entre a **alma e o Estado**, aspecto no que afondaremos no seguinte punto.

O interesante é sinalar agora que o individuo só poderá alcanzar a súa perfección, só poderá ser plenamente virtuoso, se vive nunha *polis*: a comunidade política eríxese como necesaria para a realización plena do individuo. Existe un **paralelismo ou isomorfismo entre o bo funcionamento do individuo e o bo funcionamento do Estado**. En definitiva, toda teoría ética conduce, en Platón, a unha teoría política.

Política / πολιτικά

Na *República*, Platón expón a visión máis sistemática e completa do seu pensamento político. O seu título orixinal grego é *Politeia*, termo relacionado coa **cidadanía, a constitución e a organización da polis**, isto é, con todo aquilo que ten que ver co seu bo funcionamento.

Lembremos que este diálogo constitúe un auténtico texto de **medicina política e social**: o obxectivo do ateniense será tratar os males da *polis* para poder «curala», construindo deste modo unha sociedade xusta e perfecta, que mesmo podemos cualificar de utópica. O punto de vista que propón Platón baséase en premisas fundamentalmente teóricas, que parten dunha crítica profunda da situación política que lle tocou vivir.

O ser humano é un **ser social por natureza**. Esta idea, que estará presente tamén na filosofía política de Aristóteles, entra en conflito co convencionalismo dos sofistas. Para Platón, as estruturas políticas e sociais deben fundamentarse na natureza humana, xa que proceden, en última instancia, das necesidades e características propias do ser humano. Deste

modo, os diferentes elementos que definen a estrutura política están xustificados porque proceden daquilo que somos por natureza.

A nosa propia natureza é a que nos leva a vivir en sociedade: para podermos satisfacer as nosas necesidades e alcanzar unha certa autosuficiencia, establecemos un **pacto social** que permite cubrir as necesidades de todos. Este pacto lévanos a tomar a seguinte decisión: temos que escoller unha serie de persoas para que dirixan a nosa sociedade e se dediquen especificamente a esta tarefa, co obxectivo de garantir o seu bo funcionamento. Depositando o control da *polis* nas mans dun grupo de **gobernantes especializados**, poderemos levar unha vida feliz e segura, xa que estes deben velar pola felicidade e pola seguridade da comunidade.

Este pacto dá orixe á organización da sociedade, establecéndose unha **división do traballo** que conduce á aparición de clases ou estamentos, definidos en función das tarefas que desempeñan na comunidade. O **principio de especialización** será, así, o punto de partida de toda organización social.

Xa sinalamos na ética que existe un paralelismo ou **isomorfismo** entre o **bo funcionamento do individuo e o bo funcionamento da *polis***. Se o primeiro é virtuoso, a *polis* será xusta. Agora ben, para que todos os individuos sexan virtuosos, cómpre educalos para que o sexan —non debemos deixar de lembrar nunca a importancia fundamental da **educación (*paideia*)**—. Isto significa que a *polis* deberá educar os seus cidadáns no exercicio adecuado das súas responsabilidades.

A estrutura da *polis* atópase reflectida na alma e viceversa, polo que **ética e política aparecen estreitamente unidas**: só na cidade xusta é posible educar cidadáns xustos. Os integrantes da *polis* terán que realizar un traballo determinado para que esta funcione correctamente. Esta división e especialización do traballo xustifica a existencia das diferentes clases

sociais. Cómpre lembrar, ademais, que estas clases **non son hereditarias**, senón que cada individuo, en función das características da súa alma e da súa natureza, se orienta cara a unha ou outra, independentemente do seu sexo ou da súa orixe familiar.

Ademais, o paralelismo existente entre o individuo e as diferentes clases sociais implica un paralelismo entre a súa **alma e a función que debe desempeñar na sociedade**, dado que o individuo será virtuoso sempre que realice o traballo que lle corresponde. Así, en cada unha das clases sociais predominará unha das diferentes partes da alma.

As clases sociais e a súa correspondencia coa alma

1. **Os produtores:** encárganse de satisfacer as necesidades máis elementais da vida humana. Son os agricultores, pescadores, obreiros, artesáns etc., e sustentan a base económica da *polis*. A parte da alma característica deste grupo é a **alma concupiscible**, e a súa virtude é a **temperanza ou moderación**.
2. **Os defensores ou gardiáns:** dedícanse ao mantemento da orde social e á defensa da *polis*, tanto fronte ás agresións externas como fronte ás internas. Este grupo estará formado por persoas que posúan aptitudes ben definidas: forza, coraxe, rapidez e amor pola orde e pola verdade. A súa alma característica é a **alma irascible**, e a súa virtude é a **fortaleza**. Haberá que seleccionar as persoas máis aptas para desempeñar esta función e educalas especificamente para ela.
3. **Os gobernantes:** entre todos os defensores hai uns poucos que sobresaen especialmente e que posúen dotes naturais para o mando. Tenden a gobernar xustamente os demais. Por este motivo, serán instruídos na procura do coñecemento verdadeiro e da verdade. Poucas persoas chegan a este nivel: son os **filósofos**, os únicos capaces de acceder ao coñecemento da **Idea de Ben**. A súa alma

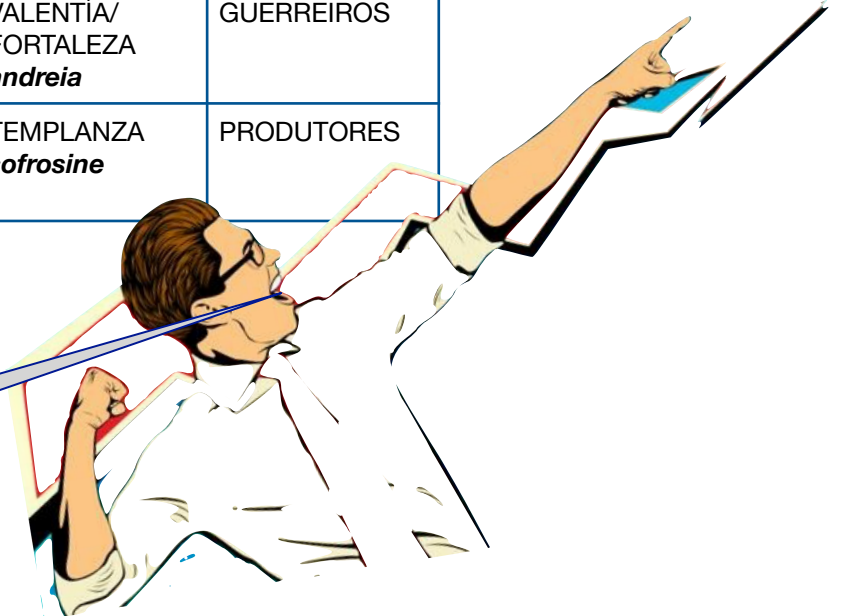
propia é a **racional**, e as súas virtudes características son a **sabedoría e a prudencia**.

Dado o paralelismo ou **isomorfismo** existente entre individuo e *polis*, se no primeiro reinan a **xustiza e a harmonía**, e se cada parte fai «aquilo que lle corresponde por natureza», a *polis* enteira será xusta e nela reinarán o equilibrio e a harmonía. Haberá, polo tanto, **Xustiza**. A procura da xustiza é e será sempre o obxectivo do **Estado ideal**, da *polis* perfecta.

TIPO DE ALMA	LUGAR DO CORPO	VIRTUDE/ ARETÉ	CLASE SOCIAL POLIS
ALMA RACIONAL	CABEZA	SABEDURÍA/ prudencia phronesis	GOBERNANTES
ALMA IRASCIBLE	TORAX	VALENTÍA/ FORTALEZA andreia	GUERREIROS
ALMA CONCUPISCIBLE	ABDOME	TEMPLANZA sofrosine	PRODUTORES

XUSTIZA

EHHHH Bro!
Si cada un fai o que lle
corresponde por
natureza!!!!

Platón aproveitou, ademais, para introducir unha serie de elementos que considera necesarios para conseguir o Estado ideal.

En primeiro lugar, foi defensor da **igualdade entre os sexos**. Desde o punto de vista do ateniense, as mulleres están dotadas de capacidades semellantes ás dos homes, agás no que se refire ás diferenzas físicas. Por este motivo, deberían recibir a mesma educación e ser preparadas para desempeñar as mesmas funcións sociais, incluída a guerra.

Comunismo de élite ou comunismo aristocrático: Defendeu tamén a necesidade de abolir a familia, por estar vinculada á propiedade e favorecer a existencia de instintos egoístas, algo que non encaixaría co obxectivo principal da *polis*, que sempre debería ser a defensa do ben común. Estas opinións, particularmente ríxidas, serán revisadas por Platón na última etapa da súa vida. De feito, nunha das súas obras de vellez, *As leis*, rebaixará o ton e aceptará un modelo de sociedade ideal menos radical e moito máis realista.

7.1. Os tipos de goberno

Existen varios modelos de goberno. Platón analízalos de maneira xerárquica, desde as formas máis xustas ata as máis dexeneradas, mostrando como cada unha pode derivar na seguinte como consecuencia da **perda progresiva da xustiza e da correcta ordenación da *polis***.

Cómpre precisar que, na clasificación máis habitual da *República*, a forma política ideal é a **aristocracia**, entendida como goberno dos mellores e, en particular, dos filósofos. A secuencia que presenta Platón é: **aristocracia** → **timocracia** → **oligarquía** → **democracia** → **tiranía**. A figura do filósofo-rei pode formularse como un goberno dun só gobernante sabio, pero a

clasificación da *República* adoita presentar como forma ideal a aristocracia filosófica.

1. Aristocracia

É a mellor forma de goberno: o Estado está gobernado polos **mellores (*aristoi*)**, isto é, por aqueles que posúen sabedoría e coñecemento do Ben. Son os filósofos, que deben dirixir a *polis* de maneira xusta e harmónica, seguindo as directrices establecidas polo Ben Supremo.

Dexenera en...

2. Timocracia

(*Thymos* = ánimo, valor, espírito combativo). É un goberno no que adquiren protagonismo os **líderes militares e as persoas dominadas polo afán de honra e de poder**. Trátase dun grupo que promove unha acción política firme para garantir a orde social, pero no que a razón e a procura do Ben deixan de ocupar o lugar central.

Dexenera en...

3. Oligarquía plutocrática

(*Oligoi* = poucos + *ploutos* = riqueza). O goberno está nas mans dun pequeno grupo de persoas ricas, os **oligarcas**, que dirixen a *polis* guiándose polos seus intereses particulares e non polo ben común. A riqueza pasa a ser o criterio fundamental para acceder ao poder.

Dexenera en...

4. Democracia

(*Demos* = pobo). A *polis*, farta da situación de explotación á que está sometida polos oligarcas, rebélase contra o goberno e toma o poder, instaurando o goberno da maioría.

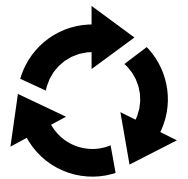
Desde a perspectiva crítica de Platón, esta forma de goberno presenta un grave problema: **a maioría non posúe necesariamente o coñecemento do Ben** e, polo tanto, pode carecer dos coñecementos necesarios para construír unha sociedade verdadeiramente xusta e equilibrada. A liberdade excesiva pode conducir, segundo Platón, á desorde e preparar o camiño para a aparición da tiranía.

Dexenera en...

5. Tiranía

Nesta última fase, o desorde da democracia favorece a aparición dun **líder demagórico**, capaz de aproveitar os descontentos da maioría para concentrar todo o poder nas súas mans. Impóñense así a demagogia, a astucia e a busca do interese particular do gobernante. A xustiza perde finalmente todo o seu sentido e o poder pasa a estar sometido á vontade arbitraria do tirano.

As diferentes formas de goberno constitúen, deste modo, un **proceso cíclico de dexeneración política**, provocado pola perda progresiva do fundamento da xustiza. A deterioración da alma dos individuos reflíctese na deterioración das institucións políticas: cando desaparece a harmonía entre as diferentes partes da alma, tamén se rompe a harmonía da *polis*.

Pero lembra que Platón é **optimista**, temos alma!!! Esta solo se alimenta de cousas divinas (ideas) facendo de nos indivídu@s sabios e bos...polo tanto o tirano co tempo vaise transformar nun sabio!!!

Le Limpio?

No!

Le filosofo?

